

KAPITOLA ČTVRTÁ, ČÁST TŘETÍ

TŘEBSÍN

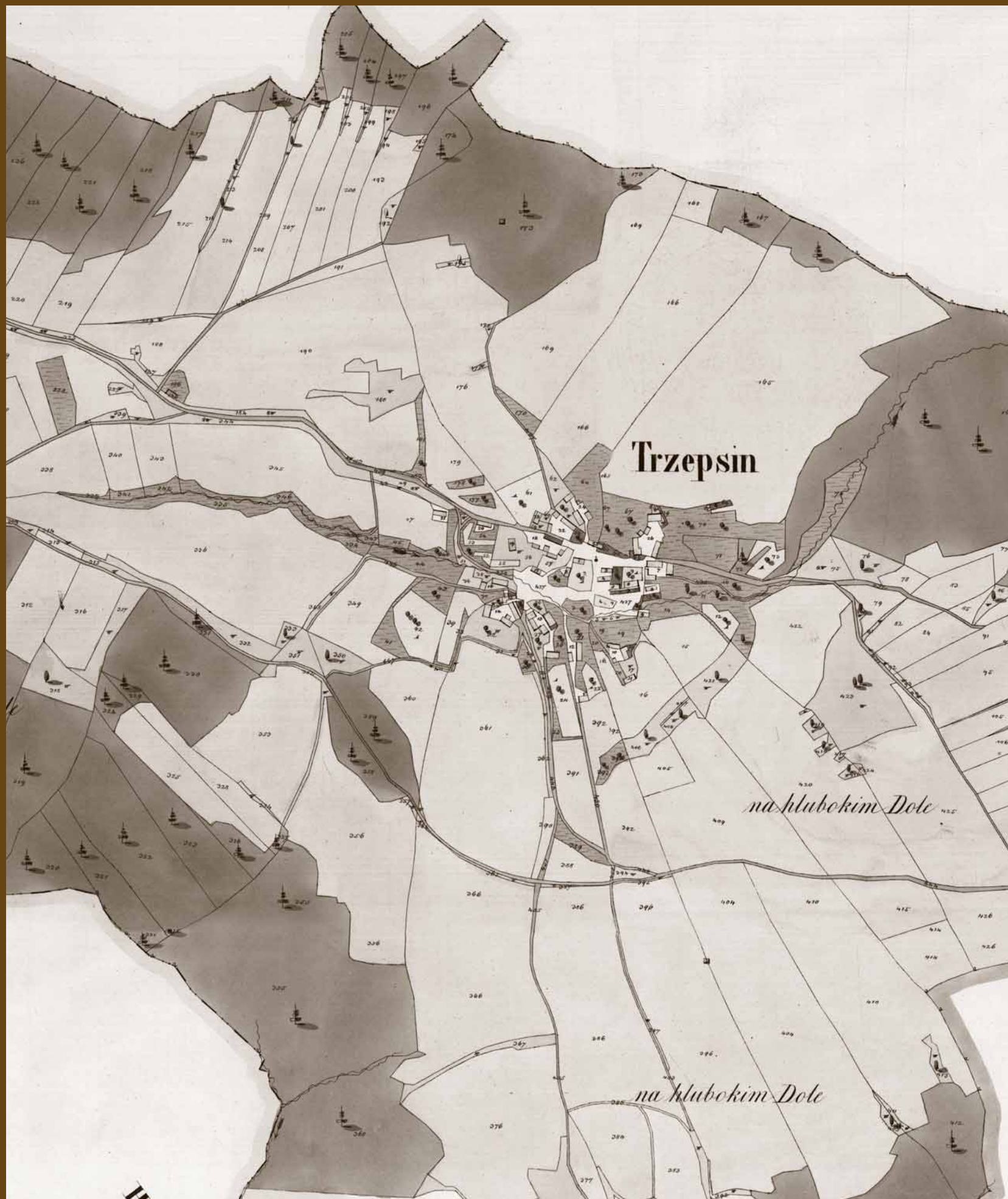

Foto v úvodu: Třebsín, vpravo kaplička Panny Marie, hotel U Novotných z roku 1938, na levé straně „Bártovna“ s obchodem Jednoty. Foto kolem 1958, Na pravé straně Třebsínská kaplička v době I. světové války.

Mapa: Povinné císařské otisky v měřítku 1:2 880 zachycují stav v době mapování, tj. 1826–1843, Čechy.

KRONIKA VSI TŘEBSÍNA

ZÁPIS KRONIKÁŘE VLADIMÍRA MÜHLBACHA

...Stojím na samém vrcholu vrchu Klopského mezi Třebsínem a Krňany. K severozápadu se v úžlabí pod jižní stranou hory Medníku rozkládá starodávná obec Třebsín. Na východní straně odtud na téměř historické křižovatce cest západo-východní a severo-j jižní se nachází neméně starodávná obec Krňany. Na straně polední dnes jižní od Krňan pod „Horou“ je ukryt proti severním větrům Teletín.

Sázava.

Pohled na Medník, Sázava.

Avšak zamysleme se jen ve zkratce do historie Třebsína. Již samotný počátek jména Třeb... nám dává tušit, že se někde v těchto místech obětovalo pohanským bohům. To by znamenalo, že trvale usadivším se lidem v těchto místech byli Slované. V úvahu by přicházela doba kolem 7. století. Po Slovanech sice mnoho památek nenalézáme, avšak za to dosti po místních jmen v místě i v nedalekém okolí v Požárech, kde je spousta obětních kamenů a za Krňany v lese „Koláči“ na Třepí hoře. Ve svých památkách na staré Slované píše Dr. J. Barvíř, že na levém břehu Sázavy u Rakous, v souvislosti kdy nějaké s kněžími (pohanskými) je pomístní pojmenování „Kněžích hor“ či „Kněževes“. Dle Ant. Sedláčka str. 33 čteme, v listině ze 16. století, kde je psáno: „...Kněževes jakožto vrch mezi Třebsínem a Hostěradici...“. A tu se nám ještě více přibližuje k původnímu slovu „trebiti“ t.j. obětovati. Dr Rudolf Turek Csc. K tomu poznamenává, že etymologie „Kněžích hor“ pocházející od nějakých pohanských kněží, je nesprávné, „kněží“ znamenalo „knížecí“.

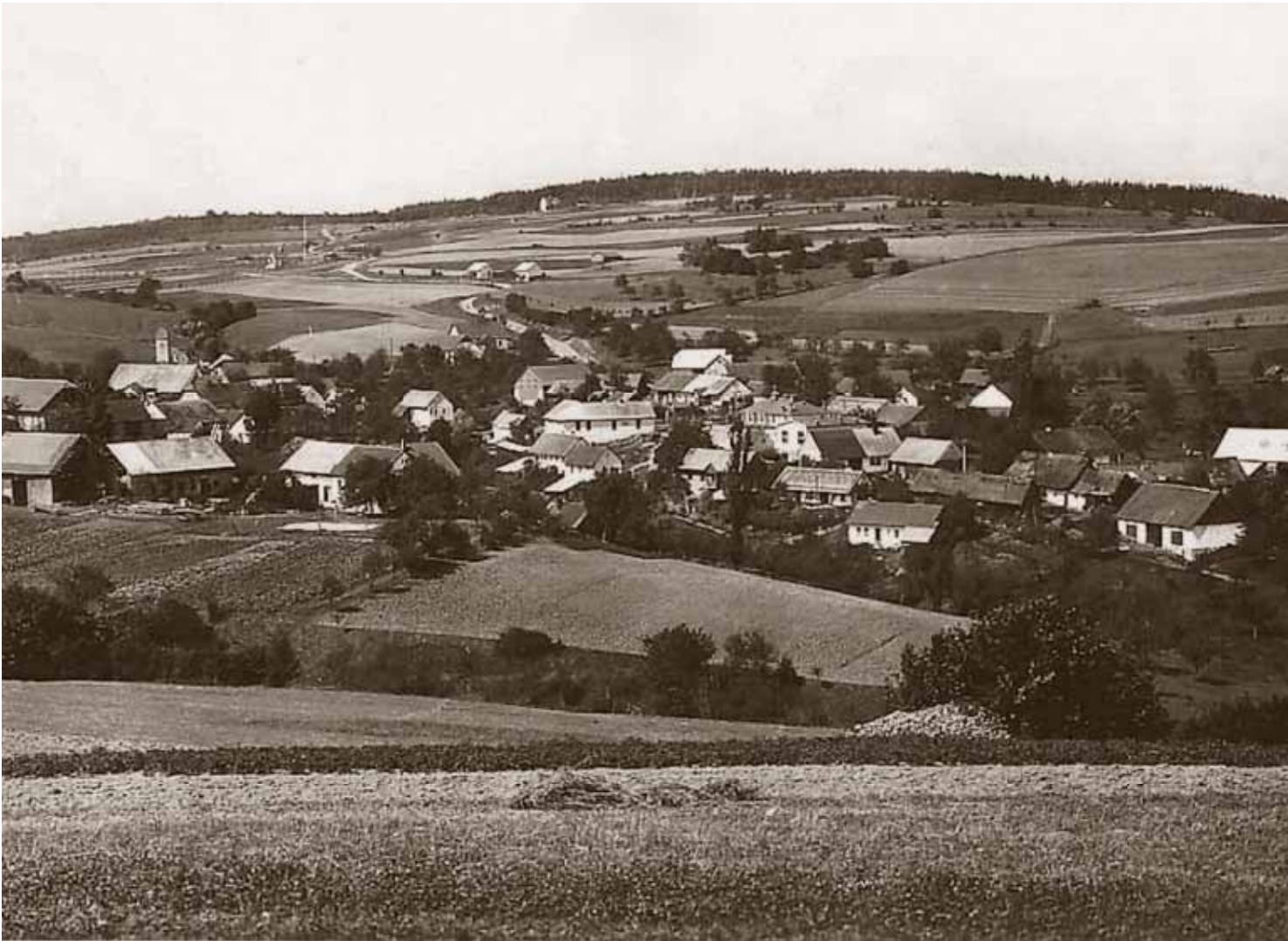
Vlevo: Karel Oktábec, Josef Dolejš – I. světová válka.

Prvá písemná zmínka o Třebsínu pochází z r. 1390. Avšak je známo, že Třebsín patřil již v roce 1200 Ostrovskému klášteru.

V roce 1390 dle Ostrov. urbáře žilo tu 8 poddaných s platem 5 kop 24 grošů Ostrovskému klášteru. Byl tu nápravník Jindřich, který měl 3 lány rolí, pak Mikšík, který měl 1 lán, po něm jeho bratr Zdeněk z Třebsína, který byl povinen ke službě klášterní (E. Uhr., – DDXV, 159, 180).

Po Mikši z Třebsína žila tu po něm vdova Jitka z Teletina a zanechala po sobě věno (viz. separát Teletín). Ani Třebsín nebyl husitskými válkami ušetřen a tak když byl Ostrovský klášter Pražany zničen /viz: Mühlbach VI.: Ostrovský klášter/, byla ves králem Zikmundem zabrána a ves s Hradištěm (Hradištko n./Vlt.) připadla k Lešanům.

V roce 1430 zapsal král Zikmund ostrovské vsi: Petrov s Třebsínem, s oborou, Hradištěm a Hostěradicemi – vladkům z Česlic.

Třebsín, kolem roku 1941, Muzeum Podblanicka.

Zleva: Josef Rezek, Antonín Husník, ředitel Aero, období mezi válkami.

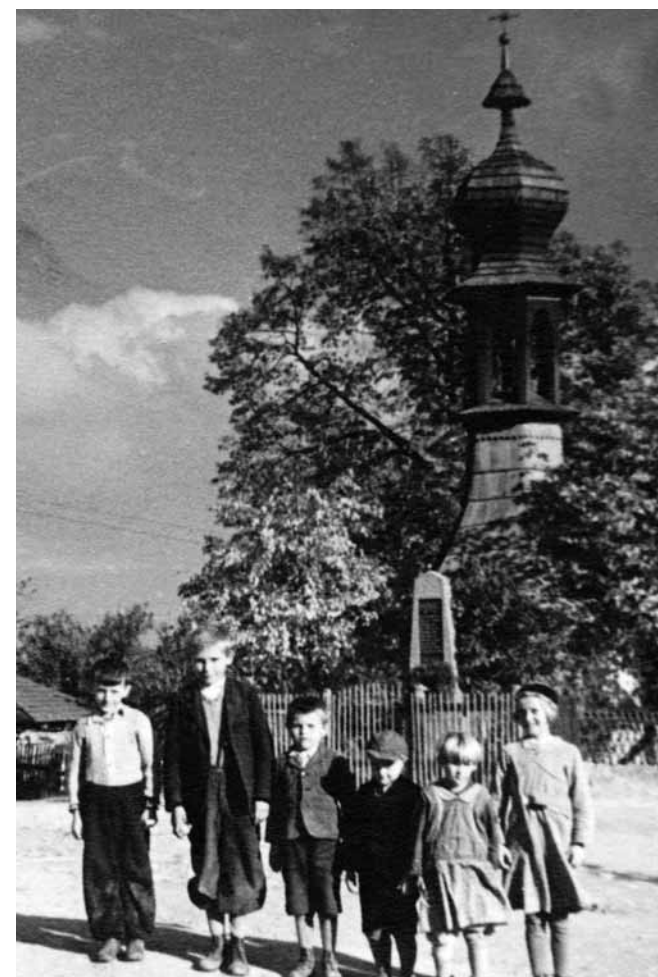
I. světová válka, 1916.

Václav Kudrna z Teletína, častý návštěvník Třebšína.

Třebšína 1931, foto Dvořák, Davle.

Zleva: první neznámý, Václav Oktábec, Ruda Oktábec, neznámý, Zd. Lacinová, Marie Lacinová, rok 1936.

Na horním i dolním snímku rekrutí, odcházející do I. světové války, 1914–1918.

TŘEBSÍN A VÝZNAČNÉ OSOBNOSTI

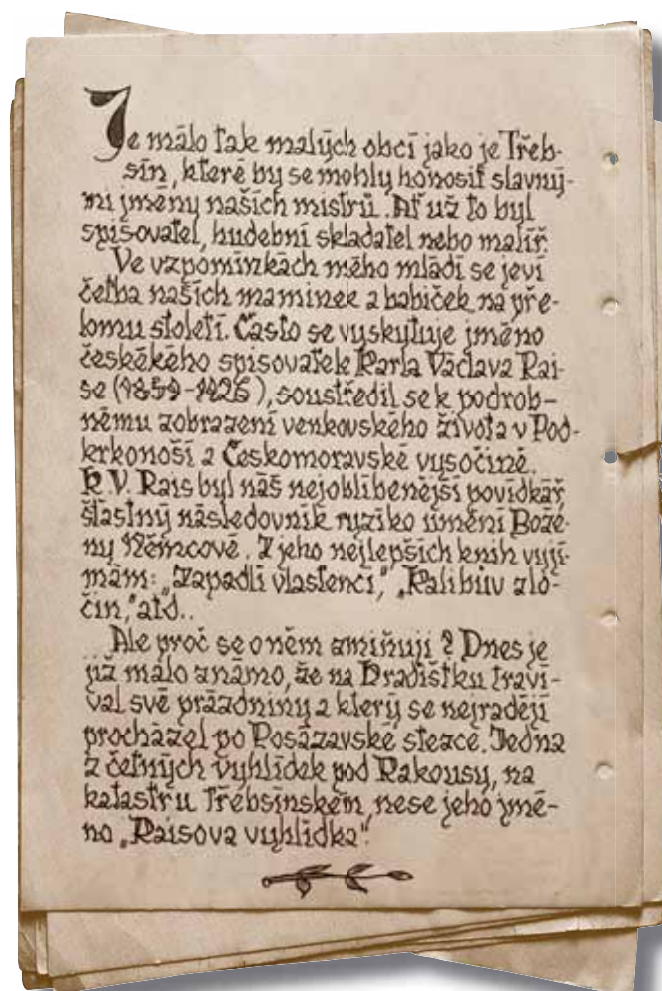
*Bedřich Smetana, skladatel
Ludvík Kuba, malíř
Karel Václav Rais, spisovatel*

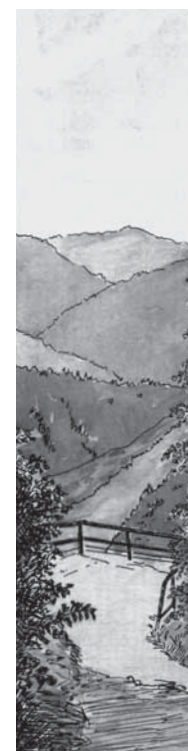
B. Smetana, plaketa.

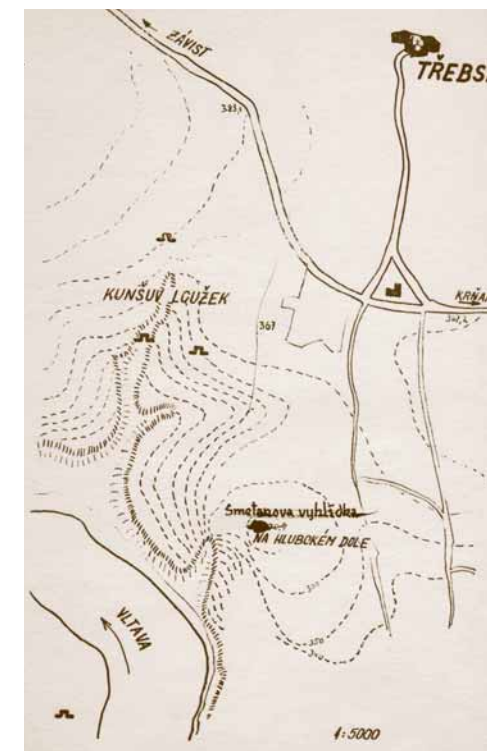
K. V. Rais, foto r. 1905, ČTK.

Citace z kroniky Třebosína, VI. Mühlbach.

Smetanova vyhlídka.

Ludvík Kuba, foto r. 1095, ČTK.

Návštěvníkem Třebosína byl také malíř Povtlaví a Posázaví, národní umělec, Ludvík Kuba. Pronajímal si pokojík u Oktábců v Třebosíně.

Pramen: Benešovsko.info, Kateřina Davidová.

MARUŠKA JARUŠKOVÁ

Maruška Jarůšková, v roce 1938 nalezena mrtvá ve Vltavě v místech pod Smetanovou vyhlídkou. Vražda nebyla nikdy vyšetřena.

Jsou lidské osudy, které smutně prosumí časem a nejsou příležitostí ke každoročním oslavám u pomníků. Přesto bolí i po letech. K těm smutnějším okamžikům Třebšína patřila dodnes nevysvětlená smrt Marie Jarůškové, které nikdo neřekl jinak než Maruško. Bylo to hezké, tiché děvče, které pomáhalo rodičům. Ti ubytovávali na přilepšenou luftáky, jak se říkalo, a nebo Pražáky na léto, a pak i dělníky ze stavby Štěchovické přehrady. Měli se co ohánět. Předválečné Povltaví mnoho obživy nedávalo.

Osud tomu chtěl, že se do ní zakoukal Gustav Přeučil, ale láska to byla neopětovaná. Maruška měla jinou představu a lidsky asi vycítila, že Gustav není ten, koho by chtěla za muže. Gustava odmítala a co se odehrálo v posledních mírových dnech před začátkem II. světové války, se již můžeme domýšlet.

Marušku jednoho dne našli mrtvou ve Vltavě v místech pod dnešní Smetanovou vyhlídkou. Z následné pitvy, která proběhla v místním hostinci, se zpráva nedochovala a četníci nakonec smrt nevyšetřili. Jen zbylo temné podezření.

Václav Oktábec, Třebšíns, v roce 2011 mu bylo 84 let.

Václav Oktábec prožil celý život v obci Třebšíns. Měl těžký život, zejména po nástupu komunistů. Jeho rovná povaha nesnesla křivdu a tak ho neminuly perzekuce, nezlomil se a byl radě lidí oporou. Rád vzpomíná na začátky fotbalu, nebo na desítky hospod v Třebšínsé a okolí. Dodnes si pamatuje, co kde čepovali. A řekne vám bez obalu, že se dřív lidi chovali nějak slušněji, víc si vážili práce a jeden druhého...

Dál vzpomíná Václav Oktábec: „Víte, já byl mladší než Gusta, tedy Přeučil, a moc jsem ho neznal. Oni byli s celou rodinou pak vystěhovaní z Třebšína, které zabralo německé SS do Měchenic. Tam za nima Gusta taky jezdil. Co vím, je jen z vyprávění a pak po válce se o tom psalo.

Gustav Přeučil byl voják, letec, který zradil a kam přišel, tam přinesl jen smrt a neštěstí. Neví se, za jakých okolností ho oslovilo gestapo, ale původně se chtěl stát letcem, pak chtěl snad někde do Brazílie, ale něco na něj museli mít a tak zradil a dal se ke gestapu. Odešel pak do Anglie, kde učil naše piloty...

Augustin Přeučil.

Augustin Přeučil se narodil 3. července 1914 a pocházel ze samoty Závist, která byla součástí vesnice Třebšíns. V rámci vojenské služby absolvoval letecký výcvik a naposled v Československé armádě sloužil u 6. pozorovací letky Leteckého pluku T. G. Masaryka. V polovině roku 1939, kdy přišla nacistická okupace republiky, se hlásil do německé luftwaffe, ale nebyl přijat. Nebyl Němec. Pak chtěl přes hranice, ale ne jako naši letci bojovat proti okupantům, ale snad do Brazílie jako dopravní letec. V té době si ho našlo gestapo a začíná jeho nechvalná spolupráce. Pomocí gestapa se dostává mezi české letce v Polsku a pak v Anglii. Podává zprávy, udává. Později dostane od Němců úkol unést tehdy nejmodernější typ anglického stíhacího letounu Hurricane Mk.IIC. To se mu zcela nepodaří. Unese jiný typ. Zde prozřetelnost zasáhla. 18. září 1941 Gustav Přeučil sedá do stroje Hurricane s úmyslem ho unést. To se mu daří, oklame doprovod, snad po něm i vystřelí a přelétá moře směrem do Belgie. Na cestě mu dochází palivo a usedá se strojem u obce Ortho. Poněkud letadlo poškodí a místní mu pomohou ho zamaskovat a jeho ukrýt. Přeučil dostojí svému podivnému charakteru, ohlásí se gestapu. Letadlo nezničí, jak je úkolem každého pilota, který přistane na nepřátelském území, ale předá Němcům. Své zachránce udá a ti končí ve vězení. Podobně se chová všude, kam přijde. V Praze a v Čechách je nasazován jako provokatér, konfident. V Měchenicích a Třebšíns se již proslýchá, že je u gestapa, ale to mu příliš nevadí. Snad předpokládal, že včas zmizí na konci války do světa. Je zatčen již 19. května 1945 v Měchenicích, hned po konci II. světové války, a obžalován 30. května 1945 společně s udavačem Čurdou, který zradil parašutisty z atentátu na Heydricha. Souzen byl v dubnu 1947. Závěrečné odůvodnění trestu smrti bylo výmluvné:

Zleva druhý, budoucí udavač Gusta Přeučil před hospodou na Závisti (v současnosti proti autobusové zastávce, foto před II. svět. válkou). Další v kapitole Maruška Jarůšková.

„Soud došel k přesvědčení, že obžalovaný vždy a všude pracoval ve prospěch zla – proto soud považuje trest smrti za nejmenší ochranu všeho dobra a krásna na světě...“

Václav Oktábec: „...Všeobecně se lidé domnívali, že za smrti Marušky Janůškové byl Gustav Přeučil. Jestli sám nebo s kumpánama těžko asi říct. Během války se dokonce v Třebšínsé pohyboval a pořádal různé pitky. Četníci kvůli válce nic nevyšetřili, ale spolupráce Gustava s gestapem tomu nasvědčovala. Asi ho měli v hrsti... Co je to všechno platný, všechno pryč a život jí nikdo nevrátí.“

Proč to udělal?

Případ Augustina Přeučila byl v roce 1947 jasný. Soud rozhodl na základě výpovědi svědků a částečného doznání obžalovaného. Dodnes však zůstala nezodpovězena otázka, proč Přeučil v létě 1939 přijal nabídku gestapa ke spolupráci – případně jakým způsobem si gestapo dokázalo Přeučila tak záhy po okupaci zavázat? Zřejmě se na tuto okolnost tehdy nikdo neptal, a proto se to ani nevyšetřovalo. V žádném z protokolů o tom alespoň není jediná zmínka.

Někteří historici se domnívají, že Přeučila na cestu zrady přivedl jeho nevalný charakter nebo i touha po dobrodružství. Se zajímavou verzí, opřencu o svědectví pamětníků z Přeučilova rodiště, však přišel badatel Jaroslav Čvančara. Zjistil, že Augustin Přeučil v mládí miloval dívku jménem Marie Jarůšková, která jeho lásku neopětovala. Zhrzený Přeučil ji zabil a spolu s jistým Machem hodili tělo do vody – jak to prý Mach přiznal na smrtelné posteli.

„Gestapo se o vraždě dovědělo,“ dovozuje svou hypotézu Čvančara, „a tímto tlakem přimělo Přeučila ke spolupráci“ ■

S využitím materiálů Miroslava Šišky, Letec, který zradil

Třebosín, letecký snímek, r. 2010.

TŘEBSÍNSKÁ ZVONIČKA

Kaplička se zvoničkou v obci Třebsín nejspíš pochází z poloviny 18. století. Můžeme se domnívat, že patří do řady k nejstarším kapličkám se zvoničkami, které se datují v českých zemích od 16. století. K jejich většímu rozšíření došlo zejména po roce 1751, kdy vydala císařovna Marie Terezie tzv. ohňový patent, který nařizoval případný požár ohlašovat zvoněním (Kuča, 1995: 9–10). Své požární řady vydávala vrchnost pro poddané již před tímto nařízením, avšak poplach se podle nich vyhlášoval obvykle troubením či pokřikem.

Vedle poplašné funkce již mnohem dříve zvoničky přispívaly k celkové rytimizaci venkovského života, neboť hlas zvonu provázel vesničany celým dnem. Ráno a večer byl signálem pro klekání, v poledne k modlitbě Anděl Páně. Svolával k robotě, oznamoval úmrtí a doprovázel i na poslední cestě na hřbitov. Což v případě Třebsínských

Třebsínská náves, kaplička bez pomníku, který byl vztyčen až v roce 1933, původní jednopatrový dům za kapličkou patřil dříve židovské rodině Dupalů, byl přestavěn na hotel U Novotných v roce 1938. Foto Dvořák, Davle.

Fáze oprav Třebsínské zvoničky, zničená kopule, zvon, který byl restaurován společně s celkovou opravou kapličky v roce 2011.

kdysi znamenalo cestu až ke svatému Kyliánu na břehu Vltavy (Příběh Kapliček, drobné sakrální objekty Podblanicka).

K Třebsínské zvoničce také nedílně patří pomník padlých z první světové války, který zřídil na základě sbírky Ochotnický divadelní spolek Lumír. Existence spolku se datuje do 19. století a vedle divadla dělal i různé okrašlovací činnosti. Svá představení hrál ve společenské místnosti U Jarušků. Bohužel spolek Lumír i s divadlem v roce 1942 po vystěhování obce Němci zanikl.

Stejně tak je nutné připomenout restauraci a hotel U Novotných, který je neodmyslitelnou součástí návrší s kapličkou. Je to tradiční a oblíbený cíl milovníků domácí české kuchyně v krásném kraji Posázaví. Oblíbené jsou zejména zvěřinové a zabijačkové hody. Pěší poutníci, kteří vystoupí hezkou, ale strnou stezkou od Sázavy, si zde rádi odpočinou. A pak se z vrcholu hřebenu mohou spustit na druhou stranu k Vltavě.

Dlouhá léta zde vládla pevnou rukou Božena Novotná, která také často zvonila na zvon Třebsínské zvoničky.

Druhá známá třebsínská hospoda u Dolejšů byla vždy místem posilňování posázavských i povltavských trempů a pozdějších osadníků, kteří po I. světové válce chodili z Pikovic pěšky přes Medník třeba až na 20. míli, později osadu Proudý na vltavských březích pod sv. Jánem. Z novějších dějin kapličky to je i folkový festival Třebsínská zvonička.

HISTORIE OBJEKTU

Z historie Třebsínské zvoničky není mnoho známo, jak též uvádí „Pamětní spis“ z 1. července r. 1932 nalezený v měděném tubusu uloženém v cibuli lucerny. Tento spis byl pro velmi špatný stav vyjmut a odevzdán na obecní úřad k archivaci a případným muzejním účelům po demontáži střešní krytiny 25. 5. 2011.

ZVONIČKA

Jedná se o drobnou, ale dominantní stavbu na návsi v obci Třebsín (Netvořicko), šestiúhelného půdorysu. Stěny jsou z lomového kamene zděné na jílovou mazaninu. Vnitřní omítky původní – směs jílu a vápna, hlazené dřevěným hladítkem, vnější omítky v minulosti kompletně nahrazena omítkou cementovou s povrchovým vápenným nátěrem.

Stanová střecha má ve středu půdorysu zvoni – lucernu s cibulovou věžičkou, ukončenou měděnou hrotnicí a křížem z černého kovu. Střešní krytina je ze štípaného šindele – smrku.

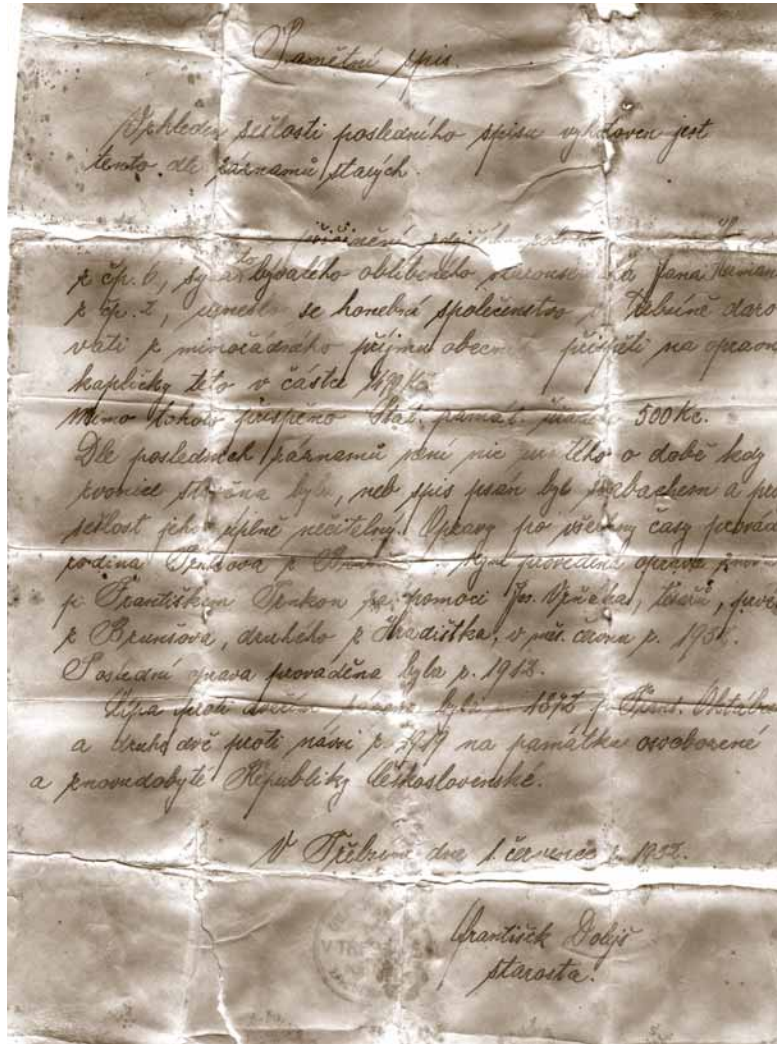

Nově rekonstruovaná Třebsínská zvonička v roce 2011 společně s pomníkem padlým v I. svět. válce.

Dle tohoto spisu byla „poslední oprava“ provedena r. 1912. Z tohoto období pochází kříž a měděná hrotnice – potvrzeno vyraženým letopočtem. Rozsah prací při další opravě z r. 1932 spis neuvádí, ale ocelová výztuž ve tvaru T, střešní trámové konstrukce dle způsobu montáže a spojovacího materiálu pochází z té doby.

Po 2. světové válce pravděpodobně zvonička prodělala další – menší opravu – zavěšení nového zvonu s letopočtem 1947 – původní byl ukraden pravděpodobně Němci, nátěr střešní krytiny a ostatních dřevěných prvků jasným, blankytně modrým nátěrem, který setrval, i když ve špatném stavu, až do r. 1985.

Kompletní rekonstrukce se dočkala kaplička až v 21. století, v roce 2011, kdy byly provedeny záchranné stavební práce s výměnou všech dřevěných prvků kopule, včetně restaurování některých kovových částí.

„Pamětní spis“ z 1. července r. 1932 nalezený v měděném tubusu uloženém v cibuli (kopuli) lucerny v roce 2011.

Ukázka záznamu z restaurátorské zprávy – jaro 2011:

...Při předběžné prohlídce po odstranění části krytiny z dřevěného šindele, který byl již dožilý, na mnoha místech rozpadlý a proklováný, se jevil stav konstrukce zcela na celkovou výměnu. Například profilované římsy na lucerně držela pohromadě pouze silná vrstva nátěrových hmot a velké množství hřebů. Při demontáži se však zcela rozpadal na prach.

Před započítím práce na restaurování vnitřních omítek byl nejprve proveden restaurátorský průzkum formou pásové sondy, který neprokázal žádnou barevnost původní omítky, proto byl proveden celoplošný odkryv omítek šetrným (restaurátorským) způsobem, který prokázal, že původní vnitřní omítka je v provedení – jemnější vápenná jílovitá jádrová omítka stočená dřevěným hladítkem. Byly odstraněny nevhodné, neodborné vysprávkky z minulé rekonstrukce a degradované a zpráškovatělé části omítek, které již nebylo možné zachovat...

Prováděná rekonstrukce v roce 2011.

Kaplička Panny Marie, Třebsín 2011.

Restaurovaný zvon kapličky.

Opravy provedla firma:
AKANT ART, v.o.s.
Společnost restaurátorů a uměleckých řemeslníků, zaměřená na obnovu kulturních památek a jejich částí.
Miroslav Hlava obchodní vedoucí
Jiří Pešina obchodní vedoucí a restaurátor
Karel Sršeň umělecký kovář
Pavel Valoušek mistr tesař s kolektivem

Třebsínská kaplička po opravách v roce 2011.

Foto:
Jiří Pešina, Karel Sršeň, Pavel Valoušek, Karel Barták, archiv

Poděkování za finanční a odbornou pomoc při obnově kapličky v roce 2011 patří:
Městskému úřadu v Benešově – Odbor výstavby a územního plánování, agenda památkové péče, Obecnímu úřadu v Krňanench a SDH Třebsín, osadám CLUB ÚDOLÍ TICHÁ, OSADA ZAHRÁDKY, OSADA ÚSVIT, OSADA ÚDOLÍ SPORŮ, ROBERT ŠATOPLECH a návštěvníkům festivalu Třebsínská zvonička.

Třebší, statek u Bartáků č.p. 7, 3x foto Muzeum Podblanicka.

Třebší, statek u Bartáků, č.p. 7, doba kolem I. světové války.

Třebší, U Bartáků, bližší pohled. 3x foto Muzeum Podblanicka.

Podobné lodice se plavily od 19. století po Vltavě i po Sázavě.

Hajný František Oktábec, sloužil na majetích kláštera na Strahově v Praze, narozen 1850, na foto kolem roku 1920.

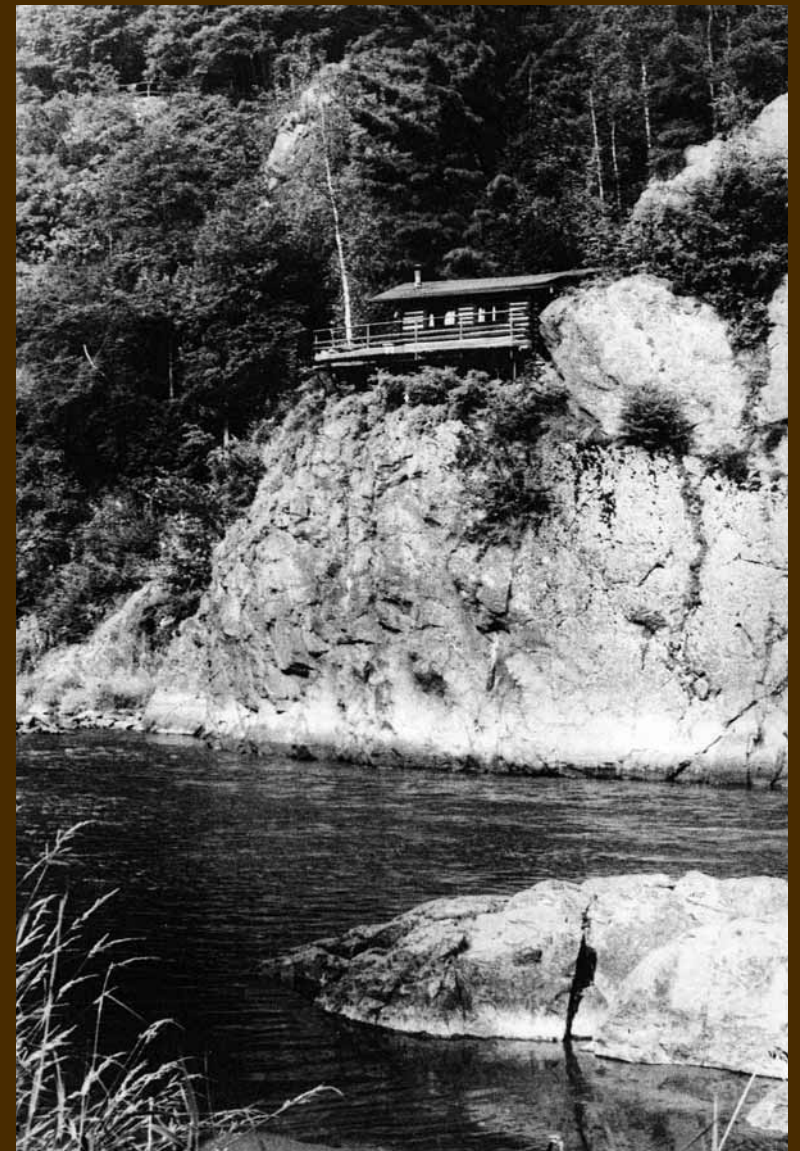
Kaplička před rekonstrukcí střechy a kopule a celkovou opravou.

K Třebšínu 2011 patří také stádo ovcí, pasoucí se na okolních loukách.

Třebšínská hospoda U Dolejšů.

Sázava se po I. světové válce stala stejně jako Vltava od Štěchovic místem trempů a osadníků.